

Ob 25-letnici odporniškega gibanja

Velike slovesnosti v Fojdi in na Vrhovljah v Brdih

Luna in mi

Partizanskega srečanja se je udeležilo več tisoč bivših borcev obeh narodnosti Pomembni govori številnih vidnih predstavnikov iz SR Slovenije in Furlanije Julijske Benečije - Skupni boj italijanskih in slovenskih partizanov postavil kamen za današnje sožitje med obema državama

V Beneški Sloveniji in v goriških Brdih so zelo slovesno proslavili 25-letnico odporniškega gibanja in so zato v ta namen priredili partizansko srečanje v Fojdi in v Vrhovljah. Proslave se je udeležilo v obeh krajih izredno dosti bivših borcev obeh narodnosti, slavnostne govore pa so povsod imeli številni govorniki.

Prvo partizansko srečanje se je vršilo dne 6. septembra v Fojdi. Tu je otvoril slovesnost tajnik pokrajinske organizacije ANPI iz Vidma Federico Vincenti, za njim pa je prisotne pozdravil tudi župan iz Fojde Roberto Celedoni, ki je v svojem govoru tudi povedal koliko je med to zadnjo vojno pretrpelo prav prebivalstvo te okolice. Kot vemo, je bila vas Fojda med vojno skoraj do tal požgana in se še danes poznajo sledovi, kje je divjala vojna. Ti kraji pa so bili tudi med prvimi, ki so se uprli sovražniku. Slovenski partizani skupno z italijanskimi garibaldinskimi edinicami so se od vsega početka hrabro borili proti nemškim in fašističnim postojankam vse do konca vojne in to je tudi naglasil v svojem govoru poslanec zbora narodov Tine Remškar. Med drugim je dejal, da je bil prav s tem bojem postavljen temeljni kamen za današnje sožitje med obema državama. Ude-

ležencem pa je govoril tudi poslanec Lizzero, nekdanji komisar garibaldinskih divizij Furlanije-Julijske krajine, ki je tudi poudaril skupni boj slovenskih in italijanskih partizanov in da se sadovi tega boja poznajo še danes, ko je jugoslovansko-italijanska meja med najbolj odprtimi v svetu. Izrazil je tudi prepričanje, da se bodo odnosi med obema državama še bolj razvili na vseh področjih.

Naslednjega dne, to je v nedeljo 7. septembra, pa se je slavje nadaljevalo v goriških Brdih. V Vrhovlje so prihiteli skoraj bi rekli vsi, ki so se borili v teh krajih med narodno-osvobodilno borbo, pa naj si so to bili Slovenci, Italijani, Furlani ali Hrvati.

Domačini so se za ta praznik izredno potrudili, saj so postavili povsod velike slavoloke in dekleta v narodnih nošah so pripenjale starim partizanom na prsi rdeče nageljne. Ob tradicionalnem partizanskem golažu so si stiskali stari znanci roke in obujali spomine na pohod XXX. divizije v Beneško Slovenijo, na akcije briško beneškega odreda, na boje italijanskih garibaldincev, na svobodna partizanska ozemlja tostran in onkraj meje. Seveda ni manj kalo tudi bojnih pesmi, tako slovenskih kot italijanskih.

Slovesnost v Vrhovljah je otvoril predsednik pripravljalnega odbora srečanja Jože Gačnik, za njim pa je imel slavnostni govor predsednik Zveze združenj borcev Slovenije narodni heroj Janko Rudolf. Obširno je orisal pomen vstaje primorskega ljudstva in obudil spomin na številne druge dogodke pred 25. leti, ko se je v boju proti skupnemu sovražniku skovalo bratstvo med italijanskim in slovenskim narodom in

zaključil svoj govor z željo, naj bi bilo to srečanje bivših borcev proti fašizmu in nacizmu skromen prispevek pri utiranju poti v lepšo prihodnost, prihodnost miru in trajnega sodelovanja, prihodnost brez vojn in razprtij med narodi.

Za njim je spregovoril tudi nekdanji komandant brigade Garibaldini Natisone Mario Fantini-Sasso, ki je med drugim množiči sporočil pozdrave italijanskih odporniških organizacij, ki

zdrružujejo partizane italijanske in slovenske narodnosti. Z zborovanja so tudi poslali pozdravno brozjavko predsedniku Titu.

Po končanih govorih se je pričel kulturni program, pri katerem so sodelovali pevski zbor «Srečko Kosovel» iz Ajdovščine, briški oktet ter godbi na pihala iz Nove Gorice in Idrije. Ljudje so se razšli na svoje domove šele pozno ponoči. To pristrčno srečanje bo ostalo prav gotovo vsem v najlepšem spominu.

V DEŽELNEM SVETU FURLANIJA-JULIJSKA BENEČIJA

Intervencija poslanca Štoke v prid našega prebivalstva

Beneška Slovenija se neusahljivo prazni in s tem vidno spreminja tudi svoj etnični in kulturni značaj - Nujno je potrebno nekaj storiti, da bi zaustavili ta hudi pojav

Izkoriščam priložnost, da bi se na kratko zaustavil ob težavnih ekonomskih in socialnih razmerah prebivalstva Beneške Slovenije, ki se še kar naprej izseljuje, ker se boji, da bo moralo še preveč dolgo časa čakati na to, da bi našlo delo doma. Ekonomski, socialni in kulturni položaj tega prebivalstva ne potrebuje najnovejših pojasnil in analiz. Vsem je dobro znan položaj tega področja in vsi se strinjamo, da je treba zain-

teresirano prebivalstvo usmeriti z ustreznimi sredstvi proti boljši prihodnosti.

Kljub številnim raziskavam, študijam in obljubam se socialnoekonomski položaj Nadiških dolin ni zboljšal. Zatorej je potrebno tukaj konkretno opozoriti, kako težak je omenjeni problem.

Tu je bilo že jasno poudarjeno, da mora sodobni industrijski razvoj priti tudi v te doline, na področje St. Lenarta in Špetra ob Nadiži. Da bi zmanjšali in zaustavili emigracijo s tega področja, je treba zgraditi industrijske komplekse in zaustaviti odhod, ki grozi, da bo popolnoma izpraznil področje Beneške Slovenije. Iz tega opozorila je jasno, da prof. Lacava v svoji študiji o raziskavah in načrtovanju ekonomskega in socialnega razvoja naše dežele poudarja, da je potrebno za zaustavitev emigracije zgraditi industrijo na tistih področjih, kjer je ta žalostni pojav najbolj občutiti. Zdej je treba torej zboljšati cestno omrežje, ki naj omogoča delavcem lahek dostop od doma do delovnega mesta. Prof. Lacava pravi, da je mogoče samo na ta način zaustaviti odtok emigracije, kar objektivno pomeni temelj tistega, da bo postala dežela Furlanija-Julijska krajina področje intenzivnega razvoja; to je torej ozemlje, kjer so prisotne vse možnosti za kopičenje ekonomije in kjer bistveno ni vseh tistih težav, ki so značilne za razvita italijanska področja: neučinkovitost transportnega omrežja, pomanjkanje prostora za opremo in javne servise, gostost nesprejemljivega umeščanja.

K tem zahtevam dodajmo še večkrat omenjene zahteve o ukinitvi vojaških služnosti, ki ovirajo resen industrijski in obrtniški razvoj tega področja.

Področje Nadiških dolin se počasi, toda neusahljivo prazni, to pa odločno spreminja tudi etnični in kulturni vidik omenjenih dolin.

Treba je nekaj storiti, da bi zaustavili ta hud pojav. Da bi dosegli določene ekonomske in socialne premike, je treba sestaviti organski načrt za industrijski razvoj Nadiške, Terške in Rezijske doline. Prepotrebno je ustanoviti določene panoge industrije, kot na primer cementno, pohištveno industrijo itd. V okolici Čedadu in Špetra ob Nadiži je treba nujno zgraditi industrijski kompleks, ki bo sposoben zagotavljati čim številnejšo lokalno zaposlitev. O omenjenem predlogu pravi prof. Lacava, da «je samo na temelju nekega koordiniranega razvoja poljedelstva, industrije in terciarnih dejavnosti moč ustvariti socialno in kulturno življenje na dovolj visoki ravni s širjenjem na tem ozemlju bistvenih značilnosti urbane družbe in produktivne organizacije industrijskega tipa.

Omenjeni argumenti morajo vzbuditi vsem tudi dolžnost — trenutno zdaj deželi, ki je z zakonom storila korak v tem smislu — da bi se globoko zavezala ustvariti v Beneški Sloveniji, vključno tudi v Reziiji ter onkraj, v Kanalski dolini, bistvena oporišča za ekonomski in socialni preporod, ki bi bil sposoben obrzdati in odstraniti žalostno izseljevanje iz teh krajev. In v tem smislu predlagam vladi, naj nujno ustanovi stalno ločno komisijo, ki naj s pomočjo Ente Regionali in zainteresiranih predstavnikov krajevnih združenj pripravi konkreten načrt za takšen industrijski razvoj naših dolin, ki bi tako lahko zaustavil emigracijo in brezposelnost, ki tako pritiskata omenjeno prebivalstvo.

21. julij je vsekakor datum, ki se morda pripeti enkrat samkrat v tisočih letih. Tega dne zgodaj zjutraj je namreč Američan Armstrong kot prvi človek stopil na naš večni spremljevalec, satelit Luno. In s tem dnem je človeštvo, ne brez ponosa, morda že zakoračilo v svojo prihodnost, v enaindvajseto stoletje.

Toda ob vsem tem ponosu in zmagovalstvu človeka, ob prvih človekovih korakih na Luni, ob dejstvu, da smo razrešili skrivnosti nebesne mehanike in medplanetnih poletov, pa je na naši dobri, stari Zemlji ostalo nerešenih cela vrsta vprašanj. Ta vprašanja bi bilo morda lahko mnogo lažje rešiti tako tehnološko kot materialno, a jih vendar ne rešujemo. Istočasno ob prihodu Američanov na Luno so isti Američani nadaljevali vojno v Vietnamu, priče smo nenehnega spopada med Arabci in Izraelci, v Biafri divja državljanska vojna, katere nedolžne žrtve so predvsem otroci, v osrednji Ameriki pokajo puške med Salvadorjem in Hondurasom, črnski in sploh segregacijski problemi pretresajo naš svet. Za rešitev vseh teh problemov pa nista potrebna niti denar, niti tehnologija niti materialna sredstva, temveč predvsem človekova dobra volja.

In spomnimo se ob vsem tem še naših, beneškoslovenskih vasi in dolin. Človek je na Luni, stopil je v enaindvajseto stoletje, v naših krajih pa vlada istočasno še srednji vek. Ni dobre volje, da bi uredili tudi naša vprašanja: da bi dobili šole v svojem, slovenskem jeziku, da bi zaježili ekonomsko emigracijo, da bi naši kraji zaživel in zacveteli vsaj v modernem času. In ko na eni strani pozdravljamo, častimo in blagoslovljamo velikanski človekov napredek, njegov poseg po zvezdah, si želimo, da bi taisti človek uredil tudi na Zemlji, na naših tleh, kjer smo zapustili svoje tisočletne sledove, vsaj drobec problemov, ki smo jih omenili. Za to pa je treba samo malce človekove volje, razumevanja in pripravljenosti. Zelo malo spričo velikega človekovega koraka v vesolje in njegovega pristanka na Luni.

Knjižna novost

Pri zavodu BOREC v Ljubljani so izšli spomini Jožka Ošnjaka z naslovom

Pod Matajurjem

Kratkemu opisu zgodovinske preteklosti Benečije in njene zemljepisne lege ter narodopisnih značilnosti, socialne in gospodarske problematike sledijo opisi avtorjevih mladostnih doživetij, srečanja z vaškimi posebnostmi, doživljanje v italijanski vojski, v drugem delu knjige pa kapitulacija Italije, vstaja beneškega ljudstva, boji beneškega bataljona in drugih enot v Benečiji in v sosednjih pokrajinah do zaključnih operacij za osvoboditev.

Knjiga je opremljena s številnimi celostranskimi fotografijami in skicami; vezana v celoplastno.

Knjigo lahko naročite takoj pri
U D I N E
Via San Daniele 88

za naše mlade bralce

Graščak in siromakova hči

Volk in šakal

Živel je graščak in užival je sloves hudo razumnega človeka. — Dajmo, si misli, preskusimo, ali so tako razumni in bistri tudi moji kmetiči. — Poklical je k sebi dva, enega siromaka, drugega bogataša, in jima pravi: «No, draga moja, odgovorita mi, kaj je na svetu najhitrejša, najsladkejša in najmehkejša. Pojdita domov in razmisli, jutri pa pridita sem z odgovorom. A kdor me ne posluša, bo tri dni visel privezan za noge».

Skrušena sta kmeta šla od njega. Bogataš se je vrnil domov in si je takoj izmislil: — Hitrejši od vseh je moj konj, najslajši od vsega je med iz mojih panjev, a mehkejša od vsega je pernica.

Siromak pa je mislil in mislil in je zajokal. Seveda, tri dni bo moral viseti z nogami zgoraj. Vidi hčerka, da oče joče, pa ga vpraša:

«Kaj ste žalostni, očka?».
«Glej, hčerka, hudobni graščak mi je zastavil takšno nalogo, da si ubijam glavo in razbijam, pa nikakor ničesar ne domislím.»

In povedal je hčerki, kaj mu je naložil graščak. Hči ga posluša in pravi:

«Ali je vredno, očka, da jočete? Pojdite in recite mu, da je misel najhitrejša, spanec najslajši, a najmehkejša je roka — saj na čemerkoli človek leži, zmerom si dlan položi pod glavo».

Drugi dan sta kmeta prišla h graščaku.

«Kako», ju vpraša, «sta uganila?».

Tedaj je bogataš skočil prvi.

«Kaj bi ne, dragi naš gospod, kaj jaz ne bi uganil!».

In je povedal, kar si je izmislil prejšnji dan.

«Bedak!» mu reče graščak. «Da nisi bogat, bi tri dni visel. Zdaj pa ti!».

Povedal je siromak.

Graščak se začudi.

«Če si tako bister, mi pa zakrpi tale lonec».

Siromak je šel s povešeno glavo.

Spet je hčerka opazila očeto žalost, pa ga vpraša:

«Zakaj pa ste, očka, žalostni, pobiti?».

Tako in tako, ji pravi, dal mi je graščak lonec, naj mu ga zakrpi. Hčerka pa se nasmehne:

«Ne grizite se, očka. Pojdite in recite mu, naj gospod najprej lonec obrne narobe, potem pa naj ga da krpiti».

Razveselil se je siromak, pohitel je h graščaku. Pa se bom rešil, si misli, hudobije. Siromak mu odgovori tudi to. Graščak je kar poskočil pa ga vpraša:

«Kdo pa si, da si tako bister?».

«Saj to nisem jaz, ampak moja hčerka».

«Hčerka, aha! No, če je pa takšna razumnica, pa naj pride k meni v goste takole: prijaja naj, pa naj ne prijaha, naj bo gola, pa vendar ne gola, darilo naj prinese, pa ga naj ne prinese».

«Joj, joj», si je rekel kmet prestrašen. «Kakšno nalogo je zdaj zastavil!».

In je povedal hčerki. Ona pa ni dolgo razmišljala — naredila si je mrežo, s kakršno ribe lovijo, vzela zajca in

goloba pa se sedla na koštruna.

Ko jo je graščak ugledal skozi okno, je kar z rokami tlesknil — gola je, pa ni gola, jaha, pa vendar ne jaha. Stopil je na balkon in pse naščuval nanjo.

A siromakova hčerka se ni ustrašila. Spustila je zajca, psi pa za njim. Potem graščaku goloba pomoli pod nos. A ko je graščak stegnil roko, je golob odletel.

In kakšna zavist je graščaka obšla: da bi bila kmetica razumnijša od njega! In sklenil je, da jo obesi. Privezal je zanko na suho vejo in pravi:

«Govori, kar hočeš, ampak tale trenutek boš umrla!».

«Rada bi, gospod, da bi vrv boljše privezali, drugače se brez koristi utrga in jaz se ne bom takoj zadušila. Privežite se vi, dragi gospod — če vas vzdrži, bo dobra zame».

— To je pa res, si misli graščak, mene to nič ne stane, ženski pa ugodim pred smrtjo in bom potem brez greha.

In je vtaknil glavo v zanko. Deklica jo pa brž zadrigne. Graščak je obvisel in izplazil jezik.

Glejte, tako bistra je bila siromakova hči.

Miškica in mucke

Nekoč niso mačke preganjale miši in miške se niso bale mačk. Živele so skupno v eni vasi in si druga drugi pomagale. Če je mami mucu zmanjkalo masti, si je izposodila pri mami Mišonki kosček slanine. Če pa je Miškica, lepa hčerka mame Mišonke, jokal, ker ni imela mleka, si ga je mama izposodila pri sosedu Muci.

Ali nekega dne je bilo vsega tega konec in kraj...

To je bilo tistega dne, ko je sneg že skopnel in se je bližala pomlad. Tedaj so Mucine štiri hčerke pripeljale voziček pred miško hišico in vprašale mamo Mišonko: «Ali je prelepa Miškica doma?».

Mama Mišonka je pomolila glavo skozi okno in odgovorila: «Doma je! Kaj bi pa rade?».

«Naj gre z nami! Peljale bomo na vozičku po belih cestah križem kražem preko polj in njiv po enem klancu gor, po drugem klancu dol», so dejale mucke.

«Pa naj gre!» je odgovorila mama Mišonka. «A glejte, da se kmalu vrnete. Miškica je

še majhna, mora zgodaj v posteljo».

Prelepa Miška je sedla v voziček in mucke so drvele čez polja in njive križem kražem po belih cestah...

Minil je popoldan, bližal se je mrak, a ne mucke ne Miškice ni bilo od nikoder nazaj. Mamo Mišonko je zaskrbelo. Zavila se je v ruto in stopila čez cesto. Potrkala je s krempeľčki na vrata Mucine hiše in vprašala: «Hej, mucke, ali ste doma?».

Nad vrati se je odprlo okno in prikazale so se glave mladih muck.

«Doma smo!» so odgovorile.

«Kje pa je moja prelepa Miškica?» je Mišonka vprašala.

Mucke so odgovorile: «Prelepe Miškice ni več. Ni hotela mirno v vozičku sedeti, pa smo jo kaznovali!».

«Kako pa ste jo kaznovali?» je vprašala Mišonka.

«Tako, da smo jo pojedle!» so dejale mucke in zaprle okno.

Od tedaj se mačke in miške nič več ne marajo.

Plačilo za nehvaležnost

Živel je reven kmet. Bližala se je zima in žena je vprašala: «Mož, kje so pa drva?»

«I, kje, v gozdu so!» je odgovaril kmet. «Ampak zdaj grem ponje!».

In je vzel sekiro, da bo sekal drva, pa vrečo, da bo drva vanjo stlačil, ker ni imel vozička.

Prispe v gozd in sreča volka.

«Če imaš kaj srca», prosi volk, «reši me pred lovci! Večno ti bom hvaležen!».

Kmet je bil dober človek. Premišljuje, kako bi volka rešil, pa se domisli in reče: «Veš kaj, volk, kar v vrečo te bom skrill!».

In res stlači volka v vrečo.

Kmalu sreča lovce.

«Hej, kmet, kje je volk?» vprašajo lovci.

«Morda je v moji vreči! se smeje kmet.

«Tega pa ne verjamemo!» odgovore lovci in gredo mimo.

«Zdaj me pa izpusti!» de volk v vreči. Kmet ga izpusti. Ali ko je na tleh, reče: «Zdaj bom tebe pojedel!».

Kmet se popraska po glavi in de: «Veš kaj, pojdiva vprašat druge, če me smeš jesti, ko sem ti rešil življenje!».

Volk je zadovoljen in oba nadaljujeta pot. Srečata lisico in ji povesta vse. Lisica reče: «Naj zleze volk spet v vrečo, da vidim vse od kraja, kako je bilo».

Volk zleze v vrečo. Tedaj reče lisica kmetu: «Pokaži, kako cepiš drva!»

Kmet pokaže in tako dolgo udarja po njem, dokler ga ne ubije.

HRIBČEV GREGEC

PO POVESTI VENCESLAVA WINKLERJA

29. Gregec se je spustil pod hišo, preskočil plot in stekel v gmajno. Sneg je hresčal pod njegovimi nogami. Stopal je v mehko, zdaj pa zdaj se mu je noga udrla, da jo je s težavo izvelekel. Zašel je v močvirje. Ogledeval se je. Saj mu je bil vendar znan vsak kotiček. V premočne noge ga je zeblo. Prijemal se je za grmovje in oprezoval na vse strani. Ne, ne, gredo za njim. Ril je skozi grmovje, da bi našel stezo. Mrak je legel na zemljo, izza grmovja so rasle težke sence. Spomnil se je na mater, na Ivana, na Tinco! Mar bi šel z njimi! Zdaj so na varnem, za obzidjem. Potem je stisnil ustnice. Ne, jokal ne bo. Treba bo pač potrpeti. K Mihi se vrne in varovala bosta živino, dokler ne odidejo Turki. Potem je prislunil. V uho mu je udaril zvenket orožja. Spet gredo...

30. Po poti pod hribom se je pomikala črna vrsta jezdecev. Potajil se je v grmovje. Dolga vrsta, počasi gredo. Prevzel ga je strah, niti pomislil ni, da ga ne morejo videti, ker ždi v mraku nizkega grmovja. «Zbogom, Miha!» je vzkliknil nenadoma. Obrnil se je po stezi in pričel bežati, bežati. Padel je in se zcpet pobral. Komaj se je zavedel, da beži proti gradu Nadlišku. Videl je da tudi na drugi strani že gorijo hiše. Potem se je spomnil na oskrbnika in tovarnike. Saj se ne morejo biti v gradu. Pribežal je do ravninskih hiš. Vse je bilo prazno, vrata hiš na stečaj odprta. Ljudje so že zbežali. Ozrl se je v rastoči mrak in poskočil. Zasopel in utrujen se je pognal v breg za vasjo. «Kdo si?» se je nenadoma vzdignila pred njim temna postava.

31. Gregec je široko odprl oči. Korak mu je omahnil. «Gospod Andraž», je zahrpel. Oskrbnik je povsili meč in se naslonil nanj. Telo se mu je treslo, izmučen je sopel in se oziral v mrak. «Kje ima konja?» je obšla fanta slutnja. Oskrbnik je bil raztrgan in si je z levico brisal rano na obrazu. «Ta nemarna golazen!» je zaškripal. Nekje blizu so zarezgetali konji. Prhnila sta vsak na svojo stran. Gregec se je zavalil po grmovju in obsedel v jarku. Od kod je prišel? Ugibal je in se tipal po glavi. Nekoliko se je potolkel. Na vrhu je čul smeh in krik tujih ljudi. Zganil se je. Ne, noče jim pasti v roke. Naj se kar obrisejo.

32. Nekaj časa je poslušal, nato se je skušal splaziti na drugo stran. Videl je sij gorečih vasi. Toda zdaj mu ni bilo do tega, da bi štel in ugibal. Kri na oskrbnikovem obrazu ga je popolnoma zdramila. Zdaj gre pravzaprav za življenje. Hropeč in prezebel je prilezel do vrha. Na vrhu se je zravnil, tedaj mu je v oči butnil sij velikega ognja. Trenutek kasneje ga je prijelo nenadoma dvojno rok. Pridušen krik se mu je izvil iz grla. Hotel se je otresti železnega prijema, toda moči so ga zapustile. Ko se je spet zavedel, je ležal vzezan ob ognju. Tuji ljudje so čepeli okrog njega. Zaječal je od bolečin. Počasi je obrnil glavo in ugledal tik poleg sebe spačen obraz oskrbnika Andraza z Nadliška.